

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ
УКРАЇНИ»**

Спеціальності:
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Гавриленко Ірина Андріївна

Керівник: Шумська С. С.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Близнюк В. В.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 2021 р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	6
1.1 Фінансовий потенціал країни: поняття, сутність та методи оцінки.....	6
1.2 Сутність та значення реформи децентралізації в Україні	18
1.3 Вплив децентралізації на фінансовий потенціал	25
Висновки до 1 розділу:	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ	27
2.1 Оцінка фінансового потенціалу країни	27
2.2 Ступінь децентралізації українських населених пунктів	34
Висновки до 2 розділу:	39
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПРИКЛАДІ ДРОГОБИЧА	41
3.1 Оцінка рівня фінансового потенціалу Дрогобича у 2010-2020 рр..	41
3.2 Перспективи зростання фінансового потенціалу Дрогобича.....	44
Висновки до 3 розділу:	46
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТОК А	56
ДОДАТОК Б	57

ВСТУП

Основним постулатом економіки є безмежність потреб та обмеженість ресурсів. Саме через обмеженість ресурсів виникає потреба у їх ефективному використанні. Для цього необхідно усвідомлювати масштаби володіння благами у межах усієї країни та конкретної території, вміти їх правильно оцінити та розпоряджатися ними, у результаті таких дій слід очікувати економічного зростання. Одним із факторів, які впливають на добробут країни та її громадян є фінансовий потенціал та його складові, дослідженню яких приділена особлива увага у роботі. Водночас реформа децентралізації, розпочата в Україні у 2014 році, є важливим чинником, який створює умови для ефективного використання наявних ресурсів та у результаті — для підвищення фінансового потенціалу.

Актуальність дослідження. Україна неодноразово заявляла про необхідність збільшення темпів зростання ВВП, а також про прагнення долучитися до високорозвинених країн в економічному та культурному плані. Зміна підходів в управлінні ресурсами, в тому числі фінансовими, у напрямку їх більш ефективного використання сприятиме поставленій меті. Завдяки аналізу ступеню децентралізації та оцінці фінансового потенціалу, можна зробити висновки про поточний стан та можливості оптимізації акумулювання ресурсів, які знаходяться в розпорядженні населення, підприємств, держави та фінансових посередників. Особливо необхідно ефективно управляти ресурсами під час зовнішніх загроз, таких як військова агресія Росії проти України та пандемія коронавірусу, які потребують додаткових фінансових потоків, що могли бути спрямовані на розвиток країни.

Серед науковців, які вивчали різні аспекти фінансового потенціалу є Боронос В.Г., Возняк Г.В., Дем'янчук О.І., Дзюбенко О.М., Глущенко В.В.,

Григоренко В.О., Камінська І.М., Кучер Г.В., Полчанов А.Ю., Портна О.В., Свірський В.С., Шумська С.С., Щур Р.І., та інші.

Метою роботи є оцінка фінансового потенціал країни та впливу децентралізації на його формування.

Задачі дослідження:

1. Висвітлити теоретичні аспекти фінансового потенціалу та його складових.
2. Продемонструвати різні підходи до оцінки фінансового потенціалу.
3. Дослідити поняття децентралізації та її видів.
4. Оцінити ступінь децентралізації України та його вплив на фінансовий потенціал.
5. Обчислити рівень фінансового потенціалу України та міста Дрогобич у 2010-2020 рр.
6. Оцінити вплив фінансового потенціалу на ВВП України.
7. Представити прогноз фінансового потенціалу Дрогобича до 2023 р.
8. Узагальнити напрями збільшення фінансового потенціалу Дрогобича.

Об'єктом дослідження виступає національна економіка та процес децентралізації.

Предметом дослідження є процес децентралізації та оцінка фінансового потенціалу країни.

У роботі використані кількісні та якісні **методи дослідження**. Оцінка фінансового потенціалу здійснена за допомогою статистичного підходу (методу оцінки фінансових ресурсів) та SWOT-аналізу. Вплив фінансового потенціалу на ВВП визначений завдяки регресійному аналізу методом найменших квадратів. Для оцінки ступеня децентралізації запропоновано 4 критерії, які полягають у співвідношенні певних показників та визначенні прийнятного порогового

значення. Окрім того, у роботі використані порівняльний метод, метод аналізу та синтезу, індуктивний метод.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, Дрогобицької міської ради; закони України, що стосуються децентралізації, етапів та шляхів її впровадження; статті вітчизняних вчених про поняття фінансового потенціалу та методів його оцінки; ресурси Інтернет.

Ключові слова: фінансовий потенціал, децентралізація, ресурси, місцевий бюджет, доходи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1 Фінансовий потенціал країни: поняття, сутність та методи оцінки

На сьогодні не існує єдиного визначення поняття “фінансовий потенціал”. Вчені тлумачать його по-різному, відтак і включають до нього різні економічні категорії при обчисленні. Таким чином з’являються відмінності в оцінці фінансового потенціалу країни, що ставить під сумнів об’єктивність тих чи інших даних. Проаналізуємо наявні підходи до трактування даного поняття.

Варто почати з визначення потенціалу як такого. О.Є. Бабина підходить до вивчення поняття “потенціал” з точки зору етимології — слово походить від латинського “potentia” та перекладається, як “приховані можливості” [1, с. 23].

Таблиця 1.1 Тлумачення поняття “потенціал”

Автор	Визначення
Академічний словник української мови	Потенціал — це “сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас чого-небудь; резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов” [2, с. 402].
Кембриджський словник	Потенціал — це те, чого можна досягти, але на даний момент немає; можливість досягти чогось у майбутньому, якщо настануть певні сприятливі умови [3].
К.А. Карачарова	Потенціал — це “система наявних і потенційних можливостей для ефективного використання доступних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та управлінських) для забезпечення сталого функціонування й розвитку” [4, с. 37].
В.І. Хомяков, І.В. Бакулін	“Потенціал – джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведеними в дію, використані для вирішення завдання, досягнення певної мети, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі” [5, с. 11].

Джерело: складено авторкою на основі даних [2, 3, 4, 5].

Академічний словник української мови трактує потенціал, фокусуючись на наявних ресурсах та можливостях, в той час, як Кембриджський словник акцентує увагу на можливому виявленню ресурсів чи досягненню певного результату у майбутньому. К.А. Карачарова синтезує ці два трактування, та створює власне, додаючи мету використання потенціалу — забезпечення сталого функціонування та розвитку. На відміну від вищенаведених визначень, тлумачення потенціалу В.І. Хомяковим та І.В. Букуліним є найбільш повним, оскільки окрім позначення об'єкту (ресурси, можливості), вводить також суб'єкти, до яких потенціал можна застосувати - особа, суспільство, держава, підприємство.

Розглянувши поняття “потенціал”, перейдемо до вивчення його фінансового аспекту (таблиця 1.2). Поняття “фінансовий потенціал” почали використовувати у 70-х рр. у період економічного спаду — під час кризи виникла потреба у накопиченні фінансових ресурсів та їх більш ефективному використанні [6, с. 11], а, отже, і потреба у створенні нової термінології. Через відносно недовгий період існування цього поняття воно є малодослідженим; відсутнє його системне дослідження, відтак і використання в економічному житті.

Таблиця 1.2 Трактування економічної категорії “фінансовий потенціал”(ФП)

Автор	Визначення
Свірський В.С. 2007 р.	ФП — “це сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу” [7, с. 49].
Шумська С.С. 2007 р.	ФП — “сукупність фінансових ресурсів (що є у наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів із джерел, які з різних причин є недоступними чи незадіяними в межах часового періоду розгляду, що у цілому характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом” [8, с. 59].

Продовження Таблиці 1.2

Боронос В.Г. 2012 р.	ФП території є оціночним показником, який характеризує залучення, створення та використання фінансових ресурсів для ефективного функціонування та розвитку території [9, с. 114].
Портна О.В. 2013 р.	ФП — це “сукупність фінансових ресурсів та ресурсів, досі не задіяних у процесах економічного відтворення, але які мають таку можливість, або ресурсів, які не дійшли до ринку ресурсів через певні причини” [10, с.130].
Дем’янчук О.І. 2013 р.	ФП адміністративно-територіальної одиниці — це сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, та можливість їх постійного нарощення для формування, розподілу та їх ефективного використання у межах адміністративно-територіальної одиниці [11, с. 156].
Кучер Г.В.. 2014 р.	ФП — “це соціально-економічні відносини, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів та пов'язані із формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням, накопиченням та примноженням фінансових активів, впливають на фінансовий стан, фінансову стійкість та визначають можливості процесу відтворення для забезпечення економічного зростання”. Метою відносин є прискорений розвиток економіки через створення, накопичення, розподіл та ефективне використання фінансових активів [12, с. 49].
Григоренко В.О. 2016 р.	ФП — наявні фінансові ресурси, а також здатність потенційних ресурсів перетворюватися у фактичні [13, с. 34].
Щур Р.І. 2018 р.	ФП територіальної громади — це “сукупність власних, залучених, фактично акумульованих та потенційно доступних фінансових ресурсів економічної системи територіальної громади і можливостей відповідної територіальної громади щодо їх ефективного використання з метою забезпечення операційної та інвестиційної діяльності та досягнення загальносистемних цілей в умовах нестабільності факторів зовнішнього середовища, а також взаємодію зазначених складових з метою забезпечення сталого розвитку певної території” [14, с. 62].

Джерело: складено авторкою на основі даних [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14].

У таблиці 1.2 запропоновані дефініції фінансового потенціалу, які використовували вчені протягом 2007-2018 рр. Їхнім спільним елементом є виокремлення ресурсної складової фінансового потенціалу, а також показників, які можуть стати фінансовими ресурсами у майбутньому. Та варто не ототожнювати поняття “фінансові ресурси” та “фінансовий потенціал”, тому що перше є складовою другого — ФП є більш широким поняттям та включає також ефективність розпорядження та використання цих ресурсів.

Свірський В.С. схиляється до думки, що потенціал слід досліджувати із трьох позицій: цільової, ресурсної та системно-функціональної, а також пропонує об'єднати їх в одну позицію — інтегральну, завдяки якій можна окреслити різницю між фінансовим потенціалом та фінансовими ресурсами [7, с. 44-45].

Автор описує підхід до визначення фінансового потенціалу — як складової економічного потенціалу. На рисунку 1.1 продемонстровано, що економічний потенціал включає в себе інші види потенціалів, зокрема, інвестиційний, фінансовий, бюджетний, податковий потенціали, кожен наступний із яких є вужчим поняттям, саме тому ототожнювати їх не можна.

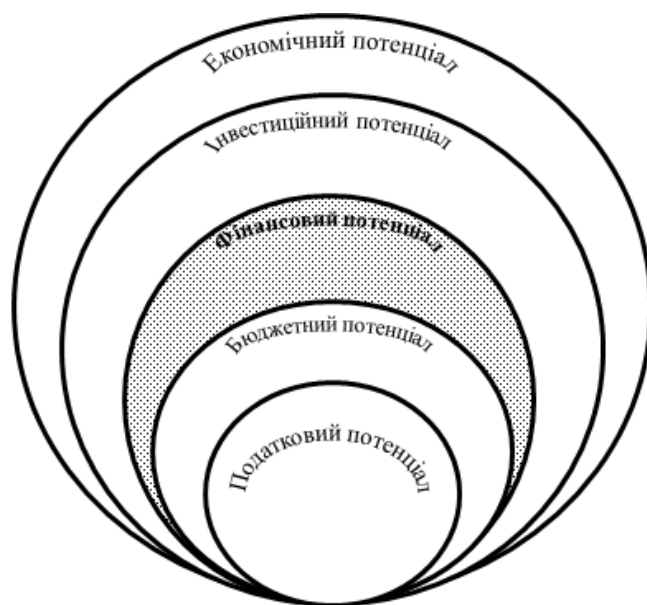

Рисунок 1.1 — Фінансовий потенціал як складова економічного потенціалу

Джерело: складено авторкою на основі даних [7, с. 45].

Під бюджетним потенціалом автор має на увазі усі потенційно можливі надходження бюджету на душу населення, які можуть бути мобілізовані за даних обставин без тиску на свободу та самостійність суб'єктів господарювання. Податковий потенціал є складовою частиною бюджетного потенціалу та включає лише податкову частину бюджетних надходжень. Інвестиційний

потенціал — це здатність економічних суб'єктів продукувати інвестиційні ресурси та перетворювати їх у процеси та продукти для забезпечення сталого економічного розвитку; це сума фінансового та нефінансового потенціалів. Економічний потенціал тлумачиться в економічній енциклопедії як сукупність різних видів ресурсів (фінансових, науково-технічних, матеріальних, інтелектуальних), за допомогою яких можна досягти певного результату. Розмежувавши перелічені поняття для уникнення їхніх ототожнень, Свірський В.С. виводить принципи, на які спирається при визначенні фінансового потенціалу:

1. Поняття “потенціал” є ключовим для розуміння фінансового потенціалу;
2. Поняття “ресурси” є більш вузьким та є складовою поняття “потенціал”;
3. Фінансовий потенціал включає наявні ресурси, які мають бути ефективно використані, та приховані — які мають бути мобілізовані;
4. Фінансовий потенціал є частиною системи, отже, залежить від її можливості досягти поставленої мети;
5. Чітко визначені мета та часовий проміжок — важливі атрибути формування та реалізації фінансового потенціалу.

Свірський наголошує на тому, що формування фінансового потенціалу не є метою саме по собі, а є інструментом для досягнення економічного зростання.

Беручи до уваги вищезазначене, вчений представляє наступне визначення фінансового потенціалу: “фінансовий потенціал – це сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу” [7, с. 49].

У дослідженні Шумської С.С. 2007 р. до складових фінансового потенціалу віднесено фінансові ресурси, якими розпоряджаються органи

державного управління, фінансові ресурси господарських підприємств, установ та організацій та фінансові ресурси населення.

У праці Портної О.В. фінансовий потенціал включає більшу кількість складових, а саме: фінансові ресурси, якими розпоряджаються органи державного управління, місцевого самоврядування, господарські підприємства, установи та організації різних форм власності та видів діяльності (крім державних та комунальних, оскільки вони враховані вище), фінансові ресурси населення, страхового та фінансового ринків, вартість природних ресурсів країни, зовнішні надходження від трудових мігрантів, емісійний дохід, який може бути отриманий у процесі нарощування пропозиції грошей, вартість людського капіталу держави, вартість культурного потенціалу держави, обсяги відтоку капіталів та ресурсів, що обслуговують тіньовий оборот, іноземну готівку поза банками, інші фінансові ресурси, які надходять в економіку України у формі кредитів, позик, інвестицій [15, с. 206-207]. Широке розуміння фінансового потенціалу дозволяє детально дослідити дану економічну категорію та більш об'єктивно оцінити фінансовий потенціал країни, ніж за умови включення меншої кількості складових до оцінки. Однак деякі із компонентів, запропонованих Портною, досить складно оцінити, наприклад, вартість культурного потенціалу держави.

Вчена Кучер Г.В. описує чотири підходи, які використовуються при дослідженні потенціалу — ресурсний, факторний, цільовий, системно-функціональний. За ресурсного підходу потенціал розглядається, як засоби, ресурси, можливості та резерви, якими володіє економічний суб'єкт. Факторний підхід враховує «систему матеріальних та трудових чинників (умов, складових), що забезпечують досягнення мети виробництва». Системно-функціональний підхід передбачає застосування комплексних та системних методів під час складання фінансових планів, метою яких є зростання потенціалу та ефективності об'єкта, а також виконання запланованих завдань [12, с. 47]. За цільового підходу потенціал розглядається як здатність змінювати наявні та

потенційні ресурси із вхідних на вихідні для певної мети. За даного підходу передбачається, що потенціал буде здійснювати віддачу від вкладених ресурсів. При цьому потенціал можна оцінити — як максимальний результат, що можна отримати за наявної якості, кількості та структури ресурсів [16, с. 77]. Факторами впливу на кількісні показники фінансового потенціалу є розміри фінансових ресурсів, якими володіє держава, а також вартість природних ресурсів, корисних копалин та водних ресурсів. Якісні показники характеризують особливості формування та накопичення фінансового потенціалу, його можливі напрями використання та управління у різних часових рамках. Авторка зазначає, що за певних обставин кількість перетворюється на якість, тож необхідно враховувати взаємний вплив кількісних та якісних показників [12, с. 48].

На думку Кучер Г.В., до фінансового потенціалу необхідно включати дві складові — фінансові ресурси та фінансові активи, останні в свою чергу включають “касову готівку; депозити в банках; вклади; чеки; страхові поліси; вкладення в цінні папери; зобов'язання інших підприємств та організацій по виплаті коштів за поставлену продукцію (комерційний кредит); портфельні вкладення в акції інших підприємств; пакети акцій інших підприємств, що надають право контролю; паї або права власності в інших підприємствах” [12, с. 49].

Фінансовий потенціал виконує наступні функції: розподільча, відтворювальна, контрольна, індикативна. Розподільча функція, враховуючи попит, пропозицію, мотивацію та цілі суб'єктів, забезпечує розподіл та перерозподіл фінансових активів між ними. Відтворювальна функція проявляється у забезпеченні суб'єктів економічних відносин достатньою кількістю фінансових активів, необхідних для господарської діяльності. Виконання контрольної функції полягає у дотриманні нормативно-правової бази, яка регулює дії, пов'язані з фінансовими активами суб'єктів економічних відносин. Завдяки індикативній функції стає можливим визначення

спроможності економічного суб'єкта виконувати поставлені завдання та цілі через оцінку його фінансового стану, тенденцій розвитку та ризиків [12, с. 50].

Досліджуючи фінансовий потенціал, вчена виокремила наступні групи фінансових відносин відносин:

- між державою та міжнародними фінансово-кредитними організаціями та установами;
- між фізичними та юридичними особами резидентами та нерезидентами;
- між господарюючими суб'єктами;
- між державою та господарюючими суб'єктами в межах країни;
- відносини всередині господарюючого суб'єкта.

Полчанов А.Ю. представив алгоритм оцінки фінансового потенціалу у вигляді трьох етапів — підготовчого, аналітичного, заключного.

Підготовчий етап:

- *Постановка мети та завдань дослідження.*

Метою може бути як визначення потенційного обсягу фінансових ресурсів у кількісному вимірі, так і акцент на якісних показниках, наприклад, на можливих ризиках. На думку автора, метою оцінки фінансового потенціалу є удосконалення інформаційної бази для підвищення ефективності його управління. Мета може конкретизуватися залежно від соціальних, економічних та політичних умов країни. Наприклад, країна у стані війни потребує більшого використання коштів та відповідно більш ефективного їх управління.

- *Визначення суб'єктів, які здійснюватимуть дослідження.*

Суб'єкти дослідження проводять аналітичну роботу. Ними можуть бути працівники наукових установ, центрального банку, міністерств, міжнародних організацій, рейтингових агентств та інші, причому кожен із них має різний доступ до інформації та рівень технічного забезпечення, що може впливати на кінцевий результат.

- *Створення інформаційної бази та визначення аналізованого періоду.*

Джерелами інформації є офіційні матеріали таких структур: Державна служба статистики, Національний банк України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міжнародний валютний фонд, Групи Світового банку та інші міжнародні організації [17, с. 125-126].

До **аналітичного етапу** належать такі його стадії:

- *Вибір методології.*

Полчанов розмежовує методи оцінки фінансового потенціалу на декілька груп (див. таблиця. 1.3).

Таблиця 1.3 Методи оцінки фінансового потенціалу за Полчановим А.Ю.

Назва методу	Підвиди	Інструменти аналізу/Характеристика
За рівнем формалізації	Кількісні	Аналіз коефіцієнтів, регресійний аналіз, індексний аналіз
	Якісні	SWOT-аналіз, SNW-аналіз, портфельний аналіз
За орієнтацією управлінських рішень	Оперативні	Характерні риси — різні показники, завдання та тривалість аналізованого періоду.
	Стратегічні	
За видом інтелекту	Людський інтелект	
	Штучний інтелект	
За основним об’єктом оцінки	Ресурси	
	Доходи	
	Інше	
Поєднання підходів	Чисті	
	Комбіновані	

Джерело: складено авторкою на основі даних [17, с. 127].

- *Вибір показників.*

Після вибору ключових індикаторів, необхідно встановити їхні порогові значення та у подальшому співставляти їх із фактичними.

- *Опрацювання отриманих даних.*

Існує 2 способи опрацювання даних. Перший спосіб передбачає використання програмного забезпечення на комп'ютерах, починаючи від стандартних пакетів Microsoft Office, закінчуючи вузькоспеціалізованими програмами. До другого способу належить застосування хмарних технологій, за допомогою яких можна провести обробку даних віддалено. Використання таких онлайн-сервісів доцільне для великих масивів даних, із якими складніше впоратися стаціонарним комп'ютерам.

Заключний етап включає наступні стадії:

- Візуальне представлення отриманих даних.
- Формулювання висновків та рекомендацій [17, с. 128].

Григоренко В.О. підходить до оцінки фінансового потенціалу, розділяючи його на 2 складові — фінансові ресурси території та спроможність території акумулювати фінансові ресурси. Відповідно перша складова визначається кількісними методами, а друга — якісними. До складових фінансового потенціалу вчений включає:

1. Фінансові ресурси бюджету;
2. Фінансові ресурси населення (домогосподарств). Для більш об'єктивної картини вчений пропонує включати до обчислень фінансові ресурси лише економічно активного населення, оскільки економічно неактивне населення не бере участі у примноженні фінансового потенціалу, а лише у його споживанні.
3. Фінансові ресурси підприємств, установ, організацій;
4. Фінансові ресурси фінансово-кредитних установ;

5. Фінансові ресурси зовнішніх інвестицій. Значна частка інвестицій спрямовується на розвиток підприємств, установ та організацій, тому важливо врахувати до даної групи лише ті інвестиції, які не були враховані у попередньому пункті [13, с. 34-36].

Боронос В.Г. представляє 6 найбільш розповсюджених підходів до оцінки фінансового потенціалу (див. таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 Підходи до оцінки фінансового потенціалу за Боронос В.Г.

Назва підходу	Характеристика
1. Статистичний підхід або метод оцінки фінансових ресурсів	<p>Широко використовується вченими, відрізняється показниками, які включають до складу ФП.</p> <p>Гайнанов Д. та Япарова А. розробили один зі способів оцінки ФП за даним підходом — знаходження суми таких його елементів, як бюджетний потенціал (податкові та неподаткові доходи + трансферти), ФП підприємств (підприємницький дохід + амортизація + прибуток) та ФП населення (грошові доходи населення).</p> <p>Інший спосіб пропонує Булатова Ю. — сума обсягів бюджетно-інвестиційного потенціалу (профіцит бюджету + кошти на інвестиції), фінансових ресурсів (ФР) населення (вкладення у цінні папери, майно та нерухомість + різниця між доходами та витратами), власних ФР організацій (прибуток + амортизація), ФР фінансово-кредитних організацій (кредити за виключенням резервів для них) та ФР зовнішніх запозичень (кошти, перерозподілені з бюджетів інших рівнів + іноземні інвестиції та запозичення).</p> <p>Науковець Даниленко А. пропонує оцінювати ФП, додавши ФР, якими розпоряджаються органи державного управління (доходи зведеного бюджету + позабюджетні фонди + залучення на внутрішньому ринку + золотовалютні резерви НБУ), фізичні (доходи + заощадження + кредити в банках) та юридичні особи (пасив балансу), фінансовий та страховий ринки (статутний капітал банків та небанківських установ + страхові резерви). Інвестиції не виносяться окремою категорією, оскільки вони враховані до вищеперелічених суб'єктів.</p> <p>Беляков Д. наголошує на важливості врахування фази економічного циклу, оскільки під час кризи ФП буде нижчим, а під час піднесення — вищим.</p>
2. Порівняльний підхід	<p>“Згідно з цим методом, порівнюються декілька об'єктів з метою виявлення більш ефективних та динамічних відносно інших. Інформація про максимальні можливості при даних умовах в такому випадку закладена в показниках кращих об'єктів” [9, с. 206].</p>

Продовження Таблиці 1.4

3. Оцінка з використанням макроекономічних показників	Розраховується показник фінансово-економічної діяльності, який виступає базою для розрахунку ФП. Для держави таким показником є ВВП. “На думку Ахмедова А., обсяг валового внутрішнього продукту, виробленого в рамках конкретної території є найбільш точною та узагальнюючою характеристикою її поточного фінансового потенціалу” [9, с. 155].
4. Регресійний аналіз	<p>Даний підхід є найбільш точним та полягає у побудові регресійних рівнянь, які описують залежність між фінансовим потенціалом та певними фінансовими потоками, які входять до його складу. Метод дає можливість привести показники, які вимірюються у різних величинах, до однієї площини, а також розрахувати різні варіанти значень, умовно розділивши їх на оптимістичний та песимістичний сценарії.</p> <p>Фролов С. пропонує застосовувати лінійну багатофакторну модель (формула 1.1), яка дає змогу оцінити майбутнє значення ФП та максимальну здатність генерувати фінансові ресурси.</p> $Y = a_1 \times x_1 + a_2 \times x_2 + \dots + a_n \times x_n + b, \quad (1.1)$ <p>де Y — залежна змінна, фінансовий потенціал у грошовому вимірі; b — константа, показує зміщення теоретичного розподілу відносно фактичного; x_1, x_2, \dots, x_n — незалежні змінні; a, a_2, \dots, a_n — коефіцієнти при відповідних змінних.</p> <p>Знак коефіцієнту є важливим — невід’ємний знак свідчить про пряму залежність між залежною та відповідною незалежною змінною, від’ємний — про обернену. Причому змінні, які мають обернену залежність, в даному випадку прирівнюються до нуля.</p>
5. Змішаний підхід	Підхід базується на поєднанні декількох методів.

Джерело: складено авторкою на основі даних [9, с. 142-158].

Статистичний підхід враховує арифметичну суму показників, які є складовими фінансового потенціалу. Недоліками підходу є, по-перше, відсутність єдиної думки щодо того, які показники враховувати при обчисленні, по-друге, — можлива недостовірність аналізованих даних.

Складність регресійного аналізу полягає у необхідності великої кількості спостережень для об’єктивності аналізу.

1.2 Сутність та значення реформи децентралізації в Україні

Поняття “децентралізація” є досить багатограним. Щоб визначити його, розглянемо, які існують рівні державного управління (levels of governance):

- **Міжнародний** рівень — створений для міжнародних організацій та функціонує через укладання угод між державами;
- **Національний** рівень — представлений центральний урядом;
- **Регіональний** рівень — представлений штатами у державах із федеральним устроєм та областями в унітарних державах;
- **Районний** рівень — представлений адміністративними утвореннями в межах області;
- **Місцевий (локальний)** рівень — управління відбувається через органи місцевого самоврядування [18].

Кожен із перелічених рівнів містить певний набір повноважень. І децентралізація передбачає делегування повноважень від вищого рівня управління до нижчого, завдяки чому послуги для їх споживачів надаються більш ефективно.

За визначенням Світового банку, децентралізація полягає у передачі повноважень від центрального уряду до субнаціонального, в тому числі до місцевого самоврядування, приватного сектору та громадянського суспільства. Як наслідок — підвищується ефективність економіки за рахунок фінансової автономії територій, вплив громадян на рішення, які стосуються їхніх життів, підзвітність громадськості [19].

Камінська Н.В. подає власне тлумачення децентралізації — “це спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень з визначених питань або у визначеній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що не входить у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї” [20, с. 35]. До суб’єктів децентралізації вчена відносить

народ, органи влади державного, місцевого та регіонального рівнів, територіальні громади міст, селищ та сіл.

Організація Об'єднаних Націй визначає децентралізацію передусім як процес, спрямований на реорганізацію чи реструктуризацію влади із утворенням нової системи співвідповідальності між інституціями на різних рівнях врядування відповідно до принципу субсидіарності. Як наслідок — збільшуються можливості та повноваження місцевих органів влади разом із підвищенням якості та ефективності надання послуг у державі [21, с. 2]. Серед переваг децентралізації ООН вбачає виникнення стимулів для розпорядників коштів спрямовувати їх у ті галузі, які приносять користь насамперед бідним верствам населення; пильний нагляд та контроль за використанням коштів; місцеві органи управління забезпечують якісніше надання послуг за центральний уряд; стягнення податків та інших платежів стає легшим, адже отримувачі послуг бачать не ефемерне, а явне їх втілення; ширші можливості для громадськості у процесі прийняття рішень; легший доступ до інформації та її прозорість [21, с. 40].

Отже, децентралізація — це зміна устрою, певна трансформація системи, яка передбачає збільшення повноважень на місцевому рівні державного управління з метою більш ефективного використання ресурсів, адміністрування та задоволення потреб суспільства.

Серед етапів процесу децентралізації виділяють наступні:

1. Визначення повноважень та компетенцій на різних рівнях влади;
2. Закріплення результатів першого етапу на законодавчому рівні;
3. Встановлення контролю над процесом здійснення децентралізації [20, с. 36].

Таким чином, розділяючи весь процес децентралізації на етапи, можна відслідковувати темпи її впровадження, стежити за її виконанням та планувати наступні дії.

Науковці та міжнародні організації демонструють різну кількість **видів децентралізації**. За класифікацією Світового банку розрізняють політичну, адміністративну та фінансову децентралізацію.

Політична децентралізація — передача політичних та законодавчих повноважень від центрального уряду до місцевих рад та автономних інституцій нижчого рівня, із проведенням регулярних демократичних виборів та чітким визначенням повноважень відповідних установ.

Адміністративна децентралізація — передача обов'язків, пов'язаних із плануванням та імплементацією певних подій, в тому числі, прийняття самостійних кадрових рішень та ведення переговорів, до місцевих органів влади.

Фінансова (бюджетна, фінансова) децентралізація — надання місцевим органам влади автономії доходів та витрат, включаючи повноваження стягувати податки та збори, аналізувати дані для прийняття бюджетних рішень, контролювати їх виконання [19].

Крім вищезазначених видів децентралізації, М. Трещов виділяє також економічну або ринкову та екологічну децентралізацію.

Економічна (ринкова) децентралізація проявляється у приватизації деяких державних функцій та державних підприємств. Таким чином, відповідальність за надання певних благ переміщується з державного сектору до приватного, що має на меті підвищення їх якості.

Екологічна децентралізація — надання прав на використання природних ресурсів для приватних компаній, місцевих органів влади чи автономних державних структур через встановлення норм, стандартів, зонування та екологічних обмежень [22, с. 63].

Деякі види децентралізації можуть проявлятися у різних формах, зокрема адміністративна децентралізація існує у формі деконцентрації, деволюції та делегування, а економічна — у формі приватизації та дерегуляції (див. таблиця 1.5).

Таблиця 1.5 Форми децентралізації

Вид децентралізації	Форма децентралізації
Адміністративна	<p><i>Деконцентрація</i> — “передача влади й відповідальності від центрального уряду на інший рівень управління із збереженням ієрархічного підпорядкування органів місцевого самоврядування центральним органам влади, які децентралізуються”[22, с. 63].</p> <p>Перерозподіляє управлінські та фінансові функції між різними рівнями центрального уряду. Вважається найменш помітним проявом децентралізації, найчастіше зустрічається в унітарних державах.</p>
	<p><i>Делегування</i> — надання повноважень та відповідальності за виконання певних державних функцій органам місцевого самоврядування, громадським організаціям, державним підприємствам, приватним компаніям, які є самостійними одиницями, але підзвітні центральному уряду. Виробляють та надають послуги перелічені організації, а відповідальність за фінансування лежить на центральному уряді. Наприклад: компанія, яка займається водопостачанням, бере на себе відповідальність за планування, створення схем та логістики водопостачання по всій країні.</p>
	<p><i>Деволуція</i> — передача повноважень, ресурсів та дохідних джерел до органів місцевого самоврядування, що зумовлює їхню незалежність у прийнятті та імплементації рішень, пов’язаних із розвитком територій.</p>
Економічна (ринкова)	<p><i>Приватизація</i> — варіюється від повного надання товарів та послуг приватними компаніями до співпраці приватних та державних структур у наданні послуг та забезпечення належної інфраструктури. Включає надання тих послуг приватними компаніями, які раніше були монополізовані державою.</p>
	<p><i>Дерегуляція</i> — усунення правових обмежень на надання послуг приватними особами, а також дозвіл приватним постачальникам конкурувати між собою за послуги, які раніше надавалися урядом чи монополіями; скорочення державного регулювання у певній сфері.</p>

Джерело: складено авторкою на основі даних [18, 22, 23].

Розглянувши найбільш поширені види та форми децентралізації, зупинімося на фіскальній децентралізації, яка реалізується через три напрями — децентралізація видатків, доходів та процесів. Під *децентралізацією видатків* мають на увазі наділення органів місцевого самоврядування (ОМС) фінансовими ресурсами, необхідними для досягнення соціально-економічних цілей та розвитку регіону, що сприяє ефективному задоволенню потреб суспільства,

громадському контролю за розподілом ресурсів, прозорості бюджетів, більшої відповідальності місцевої влади та добробуту суспільства. *Децентралізація доходів* передбачає самостійність ОМС у визначенні розмірів та закріпленні доходів, достатніх для належного виконання їхніх функцій та задоволення потреб спільноти. Як результат — відбувається розвиток фінансового потенціалу територій за рахунок заохочення до підприємницької діяльності та реалізації інвестиційних програм. *Децентралізація процесів* (процесуальна та організаційна самостійність) проявляється через “надання прав самостійно, під відповідальність органів, посадових осіб місцевого самоврядування формувати, затверджувати, виконувати фінансові плани, кошториси, бюджети, забезпечувати звітність і контроль тощо” [24]. Таким чином, забезпечується висока фінансова самостійність ОМС, а державна бюджетна політика проводиться більш ефективно.

На початковому етапі важливо провести оцінку **ступеня фіскальної децентралізації** та визначити оптимальний ступінь, до якого варто прагнути. Про це у своїй статті пише Н.В. Булеца, визначаючи наступні критерії:

- співвідношення загального обсягу видатків місцевих бюджетів до державних видатків або загального обсягу доходів місцевих бюджетів до державних доходів. Ці показники демонструють, наскільки фінансово спроможними є ОМС якісно виконувати свої функції. Станом на 2015 р. у таких розвинених країнах, як Данія, Швеція, Іспанія таке співвідношення становило понад 50%.
- співвідношення загального обсягу видатків місцевих бюджетів до ВВП — показує частку фінансових ресурсів держави, які розподілені між ОМС. Ступінь децентралізації вважається високим, якщо даний показник перевищує 15%, 10-15% — середнім, менше 10% — низьким.
- співвідношення власних доходів до загальних доходів громади — свідчить про те, наскільки фінансово самостійною є громада. Варто зазначити, що саме право регулювати податкові ставки та визначати обсяги доходів роблять фіскальну децентралізацію можливою.

- співвідношення міжбюджетних трансфертів до загальних доходів місцевих бюджетів. Чим вищий даний показник, тим нижчим є рівень фіскальної децентралізації, і навпаки [24].

Тож, існують різні критерії, які визначають ступінь фіскальної децентралізації, та мають використовуватися в сукупності і складати комплексне враження про децентралізацію на різних її етапах.

Правова основа процесу децентралізації в Україні. У 1992 р. був прийнятий закон “Про місцеві Ради народних депутатів, місцеве і регіональне самоврядування”, який описував систему організації влади на місцевому рівні, та пізніше, у 1996 р., був закріплений у Конституції. У 1997 р. прийняття закону “Про місцеве самоврядування в Україні” ще на один крок наблизило децентралізацію влади. 1998 р. набув чинності важливий документ “Європейська Хартія місцевого самоврядування”, який визначає основні принципи функціонування місцевих органів влади країн-членів Ради Європи, основним із яких є принцип субсидіарності, тобто максимальне наближення надавачів послуг до їхніх споживачів. Хоча Хартія була ратифікована в Україні понад 20 років тому, реальне її виконання почалося відносно нещодавно. Цьому сприяло Розпорядження КМУ “Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні”, прийняте у квітні 2014 р., що фактично розпочало реформу децентралізації [25, 26, 27, 28].

Аналіз реформи децентралізації показав, що вона включає 2 види децентралізації: фіскальну (бюджетну, фінансову) та адміністративну децентралізацію у формі деволюції, адже передбачає передання повноважень, фінансів та відповідальності від органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування (ОМС), які є найбільш наближеними до людей, а також укрупнення населених пунктів — створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Реформа розподілена на 2 етапи.

Перший етап (2014-2019 рр.) включає насамперед доповнення законодавчої бази — план заходів реалізації реформи, внесення змін до

Податкового та Бюджетного кодексів (фінансова децентралізація), ЗУ “Про добровільне об’єднання територіальних громад” (включає створення інституту старост — представників сіл чи селищ у ОТГ), ЗУ “Про співробітництво територіальних громад” (інструмент для вирішення спільних проблем кількох ОТГ, таких як утилізація сміття чи побудова інфраструктури), ЗУ “Про засади державної регіональної політики” (збільшення державної підтримки громад, в тому числі розвиток інфраструктури), закони щодо розширення повноважень ОМС та оптимізації надання адміністративних послуг.

Другий етап (2020-2021 рр.) передбачає затвердження нового адміністративно-територіального устрою — укрупнення районів та завершення формування ОТГ. У липні 2020 р. був прийнятий закон, згідно з яким ліквідовувалися старі райони та створювалися нові, укрупнені. Це можна назвати недоліком реформи, адже функції та повноваження, якими були наділені очільники та депутати районів, уже перейшли до ОМС, відтак немає обґрунтованого пояснення у необхідності існування районів як таких. Окрім утворення нових меж районів та ОТГ, на другому етапі реформи мають створити належний нагляд за правомірністю дій ОМС, а також механізм прямого народовладдя у вигляді місцевих референдумів. Завершальним завданням децентралізації має стати закріплення досягнень реформи у Конституції України[29].

Реформа децентралізації стала важливим кроком до зближення України з Європейським Союзом, наочною демонстрацією змін та однією з найбільш вдалих реформ після Революції Гідності. Через зміну адміністративно-територіального устрою, принципу формування бюджетів, перерозподілу повноважень у реформу також закладено зміну парадигм мислення. Адже більша відповідальність покладається на ОМС, які є наближеними до населення, а громадськість в свою чергу має більше можливостей контролювати кошти бюджетів, місцеву владу та її рішення, і як наслідок — вибудовувати європейську демократичну країну, починаючи з місцевого рівня.

1.3 Вплив децентралізації на фінансовий потенціал

Децентралізація в Україні передбачає делегування повноважень від виконавчої влади до місцевих органів влади разом із підвищенням доходів та видатків місцевих бюджетів для втілення цих повноважень. Тобто в ОТГ акумулюється більше фінансових ресурсів. Як було зазначено раніше, фінансовий потенціал включає наявні ресурси території та ті, які можуть бути акумульовані у майбутньому. Отже, децентралізація сприяє підвищенню фінансового потенціалу, а саме ресурсної його частини в ОТГ. А більш ефективне використання ресурсів, у порівнянні із періодом до початку реформи децентралізації, призводить до скорочення видаткової частини бюджету, що відповідно дозволяє направити зекономлені ресурси у сфери, які найбільше цього потребують.

Окрім ресурсної складової, децентралізація допомагає впроваджувати процедури, за допомогою яких можна більш дієво акумулювати потенційно можливі фінансові ресурси, адже в результаті реформи на ОМС покладаються функції адміністрування податків та управління залученими ресурсами.

Лисяк Л.В., для посилення фінансового потенціалу ОТГ, радить проводити регулярну оцінку зміни фінансового потенціалу громади, розробляти довгострокові цілі розвитку ОТГ, визначати їх пріоритетність та шляхи досягнення [30, с. 86]. До цього переліку варто додати визначення індикаторів у кількісному та якісному вираженні, які будуть свідчити про досягнення поставленої цілі.

Висновки до 1 розділу:

1) При дослідженні потенціалу використовують ресурсний, факторний, цільовий, системно-функціональний та інтегральний підходи. Поняття “фінансовий потенціал” трактується по-різному та загалом включає наявні

фінансові ресурси та ресурси, які можуть бути акумульовані у майбутньому за ефективного адміністрування.

2) Оцінка фінансового потенціалу включає постановку мети та завдань дослідження, визначення суб'єктів, створення інформаційної бази, вибір методів та показників дослідження, їх опрацювання, представлення даних, висновки, рекомендації. Серед інструментів, які використовують для оцінки ФП виділяють аналіз коефіцієнтів, регресійний та індексний аналізи, SWOT-аналіз, SNW-аналіз, портфельний аналіз, аналіз за допомогою штучного та людського інтелектів. Існують такі підходи до оцінки ФП: статистичний підхід або метод оцінки фінансових ресурсів, порівняльний підхід, оцінка з використанням макроекономічних показників, регресійний аналіз, змішаний підхід.

3) Децентралізація полягає у трансформації системи та проявляється у збільшенні повноважень на місцевому рівні державного управління з метою більш ефективного використання ресурсів, адміністрування та задоволення потреб суспільства. Децентралізація поділяється на такі види: політична, фінансова (бюджетна чи фінансова), екологічна, адміністративна (у формі деконцентрації, делегування та деволюції), економічна або ринкова (у формі приватизації та дерегуляції).

4) Починаючи з 2014 року в Україні проводиться реформа децентралізації, яка включає адміністративну децентралізацію у формі деволюції та фінансову децентралізацію — передача повноважень та фінансів, а також відповідальності за їх розподіл, від виконавчої влади до місцевого самоврядування. Реформа поділяється на 2 етапи. 1 етап (2014-2019 рр.) — створення відповідної законодавчої бази та утворення ОТГ. 2 етап (2020-2021 рр.) — затвердження нового адміністративно-територіального устрою, механізм нагляду за законністю дій ОМС, доповнення законодавчої бази.

5) Децентралізація позитивно впливає на фінансовий потенціал, а саме — допомагає його збільшити завдяки збільшенню повноважень ОМС та більш ефективному використанню наявних ресурсів.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

2.1 Оцінка фінансового потенціалу України

Наявність різних способів оцінки фінансового потенціалу у розділі 1 свідчить про відсутність консенсусу щодо того, який метод доцільніше застосовувати, адже кожний із них має свої переваги та недоліки. Відтак для оцінки ФП України 2010-2020 рр. обрано кількісний та якісний підходи — статистичний аналіз та SWOT-аналіз.

Статистичний підхід (метод оцінки фінансових ресурсів) полягає в арифметичній сумі складових фінансового потенціалу.

Таблиця 2.1 Складові частини фінансового потенціалу

Частини ФП	Елементи фінансових потенціалів
Фінансовий потенціал держави	Доходи зведеного бюджету, доходи позабюджетних фондів, міжнародні резерви НБУ, запозичення на внутрішньому ринку
Фінансовий потенціал населення	Доходи населення
Фінансовий потенціал підприємств	Пасив балансу без отриманих кредитів
Фінансовий потенціал фінансових посередників	Видані банківські кредити, статутний капітал банків, статутний капітал небанківських фінансових установ, страхові резерви

Джерело: складено авторкою на основі даних [9, с. 273]

У таблиці 2.1 виділені складові частини фінансового потенціалу та їх елементів, які далі у роботі будуть досліджуватися.

До фінансового потенціалу держави включено передусім зведений бюджет, а саме дохідну його частину, доходи позабюджетних фондів (Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування), запозичення на

внутрішньому ринку, а також міжнародні резерви НБУ, переведені у гривні за відповідним обмінним курсом.

Фінансовий потенціал населення представлений коштами, якими можуть розпоряджатися домогосподарства. Це насамперед заробітна плата та дохід від підприємницької діяльності. Вагому частину також складають кредити фізичним особам, однак останні будуть враховані до фінансового потенціалу фінансових посередників, тому важливо уникнути повторення цього показника для отримання більш точного результату. Деякі науковці до цієї категорії також додають заощадження домогосподарств, проте заощадження є частиною доходів. Тож, головним чином фінансовий потенціал населення складається із доходів домогосподарств.

До фінансового потенціалу підприємств включені кошти, якими розпоряджаються суб'єкти господарювання — представлені у пасиві балансу, тобто власний капітал та зобов'язання. Проте аналогічно до ситуації із ФП населення, кредити не мають бути враховані з метою уникнення дублювань. На жаль, відкритих даних щодо цієї категорії ФП недостатньо, тому у роботі демонструються дані з 2010 по 2017 рр., а у період 2018-2020 рр. припускається, що ФП залишався на рівні 2017 р. та становив 7 687 млрд. грн.

Основними фінансовими посередниками є банки та страхові компанії. Їхній статутний капітал має бути включеним до складу фінансового потенціалу фінансових посередників. Варто би було додати також статутні капітали інших небанківських посередників, таких як кредитні спілки, лізингові та факторингові компанії, ломбарди, недержавні пенсійні фонди тощо, проте консолідовані дані отримати складно, до того ж частка цих посередників у ФП відносно незначна. До цієї категорії ФП включено страхові резерви та кредити, видані банками. Депозити до аналізу не включені, адже депозити виникають із доходів домогосподарств та підприємств, а вони вже враховані в попередніх категоріях.

Формула для розрахунку фінансового потенціалу країни виглядатиме таким чином:

$$\Phi\P = \Phi\PД + \Phi\PН + \Phi\PП + \Phi\PФП, \quad (2.1)$$

де $\Phi\PД$ – фінансовий потенціал держави;

$\Phi\PН$ – фінансовий потенціал населення;

$\Phi\PП$ – фінансовий потенціал підприємств;

$\Phi\PФП$ – фінансовий потенціал фінансових посередників.

За допомогою формули 2.1 обраховано фінансовий потенціал країни та результати представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 Розрахунок фінансового потенціалу України, млрд. грн.

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ФП	8 583	9 978	10 063	9 991	10 787	13 227	16 973	19 203	20 205	20 982	24 561
ФП держави											
Доходи зведеного бюджету	315	399	446	443	456	652	783	1 017	1 184	1 290	1 377
Внутрішні запозичення	155	174	207	284	489	529	690	767	771	839	1 033
Міжнародні резерви	2 848	3 473	2 811	2 241	2 852	3 175	4 604	5 810	5 979	6 071	9 094
Позабюджетні фонди	139	161	183	194	186	190	137	186	233	279	279
ФП населення											
Доходи населення	1 101	1 267	1 458	1 549	1 517	1 772	2 051	2 652	3 249	3 744	3 972
ФП підприємств											
Пасиви підприємств без кредитів	3 092	3 494	4 061	4 268	4 204	5 948	7 796	7 687	7 687	7 687	7 687
ФП фінансових посередників											
Кредити видані	751	814	694	799	874	714	567	561	594	562	596
Статутний капітал банків	157	172	176	184	179	213	313	488	467	469	479
Статутний капітал СК	14	14	15	15	15	14	13	13	13	11	10
Страхові резерви	11	11	13	14	16	18	21	23	27	30	34

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39].

Оцінка фінансового потенціалу за статистичним підходом показала, що із кожним роком ФП країни зростає та коливається у межах 8 583 – 24 561 млрд. грн. Виключенням став 2013 р., коли міжнародні резерви скоротилися на 20% в порівнянні з 2012 р., що пов'язано із їх використанням для утримання фіксованого обмінного курсу. Варто зауважити, що розрахована оцінка ФП не є точною через деякі невраховані фактори, наприклад, дані небанківських фінансових посередників. Та головним чином, оцінка є неповною через існування значної частки тіньової економіки в Україні. За різними оцінками остання становить від 20 до 50% від загального обсягу ВВП, тому потрібно розуміти, що розраховані дані є нижчими, ніж це є насправді.

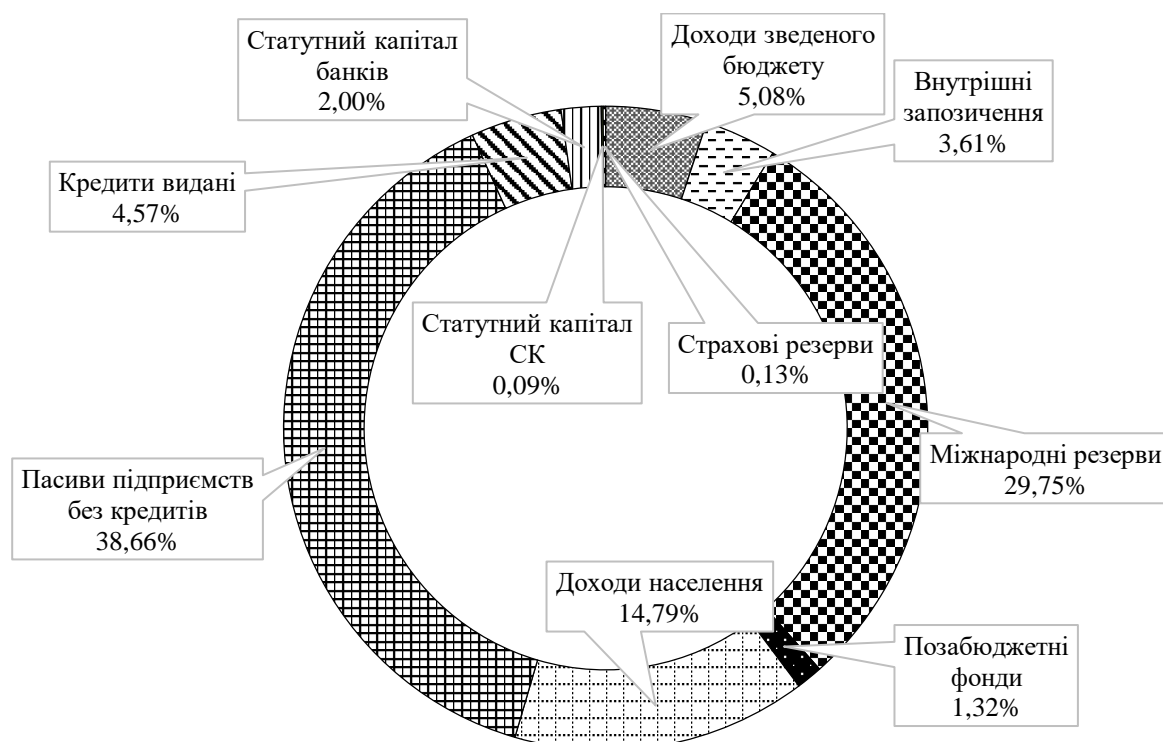

Рисунок 2.1 – Структура фінансового потенціалу країни в середньому протягом 2010-2020 рр.

Джерело: розрахунки авторки на основі даних таблиці 2.2.

У додатку А представлена структура ФП країни протягом 2010-2020 рр. Значних коливань не відбулося, тому рисунок 2.1 демонструє структуру ФП в середньому протягом досліджуваних років. Звідси випливає, що найбільшу

частку фінансового потенціалу країни становлять ресурси підприємств (38,66%), міжнародні резерви (29,75%) та доходи населення (14,79%), тож перелічені елементи найбільшим чином впливають на формування та зростання ФП. В Україні поширеною практикою є оптимізація оподаткування, а фактично – ухилення від сплати податків через значне податкове навантаження, тому із удосконаленням податкової та правоохоронної систем варто очікувати підвищення ФП підприємств та населення.

У таблиці 2.3 представлено якісний підхід до оцінки ФП країни за допомогою SWOT-аналізу. SWOT-аналіз (від англ. – strength, weaknesses, opportunities, threats) дає можливість оцінити сильні та слабкі сторони ФП, які залежать від внутрішніх та зовнішніх факторів, і завдяки цій оцінці обирати кращу стратегію розвитку ФП, таку, що буде підсилювати сильні сторони та використовувати зовнішні можливості, а також перетворювати недоліки на переваги і готуватися до потенційних загроз.

Таблиця 2.3 SWOT-аналіз фінансового потенціалу України

Внутрішні фактори	Сильні сторони	Слабкі сторони
	Зацікавленість громадян у розвитку та власному добробуті	Недоотримання коштів внаслідок недостатнього контролю над грошовими потоками (корупція)
	Запуск ринку землі сільськогосподарського призначення – як засіб підвищення ФП за рахунок більш стрімкого розвитку агропромислового комплексу, який займає вагомую частку економіки України	Виїзд громадян закордон, зменшення кількості населення (за даними Держстату кількість населення скоротилася з 45,9 до 41,9 млн. осіб з 2010 по 2020 рр.), а отже, і зменшення кількості генераторів ФП
	Укрупнення населених пунктів	Політична невизначеність
	Розвиток громадянського суспільства (щорічно зростає кількість зареєстрованих громадських організацій, які відстоюють права та свободи громадян, національні інтереси, поширюють ідеї волонтерства, національно-патріотичного виховання, активного способу життя тощо)	Неспроможність судової, митної та правоохоронної систем якісно виконувати свої функції, як наслідок – недоотримання коштів до бюджету та невпевненість як фізичних, так і юридичних осіб у належному захисті своїх прав

Продовження Таблиці 2.3

Внутрішні фактори	Щорічне зростання ВВП	Тіньова економіка, "зарплати в конвертах", зловживання спрощеною системою оподаткування
	Позитивні результати реформи децентралізації як рушій підвищення ФП та стимул для розвитку решти ОТГ	Існування олігархічних груп, які контролюють окремі галузі економіки, медіа, політичні еліти, що стримує економічний розвиток країни
	Активний розвиток ІТ-індустрії – галузі, яка допомагає примножувати ВВП	Низький рівень середньої з/п (у 2020 р. середня з/п в Європі була у 5,2 рази більша за середню з/п в Україні)
Зовнішні фактори	Можливості	Загрози
	Прагнення абсолютної більшості українців вступу до ЄС (станом на березень 2021 р. частка громадян, які підтримують вступ до ЄС становить 59%)- об'єднання країн із високим рівнем ФП, що сприятиме збільшенню ФП й України через економічне, політичне та культурне зближення	Військова агресія Російської Федерації проти України, окупація АРК та частини Донецької та Луганської областей спричиняють втрати частини ФП України за рахунок зменшення кількості територій, підконтрольних Україні та через значні витрати коштів на війну, які могли б бути інвестовані в економічний розвиток
	Підтримка міжнародних партнерів України	Пандемія, спричинена поширенням вірусу SARS-CoV-2, сповільнює економічний розвиток через карантинні заборони, під час яких підприємства мають обмежені можливості для ефективного функціонування; вагому частку поточних витрат із держбюджету на охорону здоров'я; зростання безробіття
	Вимоги міжнародних організацій (МВФ) щодо впровадження змін в органах влади, що контролюють фінансовий сектор України	Недовіра інвесторів через нестабільність економіки та геополітичної ситуації, і як наслідок – зменшення фінансових потоків в Україну

Джерело: складено авторкою на основі даних [40, 41, 42].

Якісна оцінка ФП надає об'єктивне розуміння переваг, які має Україна для розвитку свого фінансового потенціалу. Разом із тим існують суттєві недоліки, як внутрішні, так і зовнішні, які стримують країну у своєму розвитку. Тож, для збільшення ФП мають бути усунуті слабкі сторони, які залежать від України. Насамперед, мають бути реформовані судова, правоохоронна та митна системи, через неякісну роботу яких ФП є заниженим. Як наслідок усунення першої

проблеми та задоволення суспільного запиту на справедливість, решта недоліків будуть поступово втрачати свою вагу. А саме, буде зменшений рівень корупції, тіньової економіки, рівень впливу олігархічних груп на економіку, політику та медіа, за рахунок чого збільшуватимуться доходи бюджетів, а в довгостроковому періоді підвищуватиметься добробут громадян та відбуватиметься економічне зростання.

Фінансовий потенціал позитивно впливає на ВВП. Для підтвердження цієї гіпотези доречно побудувати регресію із залежною змінною ВВП та незалежною змінною ФП з 2010 по 2020 рр. Результати регресії представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 Результати регресії

Регресійна статистика					
Множинний R	0,984012203				
R-квадрат	0,968280017				
Нормований R-квадрат	0,964755574				
Стандартна похибка	214273,1077				
Спостереження	11				
Дисперсійний аналіз					
					Значимість
	df	SS	MS	F	F
Регресія	1	1,26138E+13	1,26138E+13	274,7328087	4,72598E-08
Залишок	9	4,13217E+11	45912964670		
Всього	10	1,3027E+13			
	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-value	
Y-перетин	-648013,6305	192464,5775	-3,366924133	0,008297406	
Змінна X 1	0,200878032	0,01211929	16,57506587	4,72598E-08	

Відповідно до даних таблиці 2.4, отриманих за допомогою MS Excel, регресійне рівняння матиме вигляд:

$$Y = -648013,6 + 0,2009X1 \quad (2.2),$$

де Y – ВВП протягом 2010-2020 рр.;

$X1$ – ФП протягом 2010-2020 рр.

З рівняння 2.2 випливає, що зі збільшенням ФП на 1 млн. грн. ВВП збільшуватиметься на 0,2 млн. грн.

Відповідно до P-value змінні значимі із рівнем впевненості 95%. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,96$, що свідчить про високий ступінь пояснюваності моделі. За критерієм Фішера модель є адекватною. Перевірка залишків на автокореляцію за тестом Дарбіна-Ватсона показала її відсутність, оскільки розраховане значення становить 1,54, що потрапляє в табличний діапазон 1,32-2,68. Гетероскедастичність залишків моделі відсутня, оскільки ймовірність прийняття нульової гіпотези дорівнює 0,12 (Значимість $F = 0,12$), що більше, ніж 0,05.

Отже, модель показала, що фінансовий потенціал має вплив на зростання ВВП, а значить ФП потрібно розвивати та примножувати для підвищення добробуту країни.

2.2 Ступінь децентралізації українських населених пунктів

Для визначення ступеню децентралізації країни висунуто 4 критерії. Перший із них — співвідношення загального обсягу доходів місцевих бюджетів до доходів зведеного бюджету — представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 Співвідношення доходів місцевих бюджетів до доходів зведеного бюджету

Рік	Частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету	Частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без урахування трансфертів з державного бюджету)
2010	50,68%	25,60%
2011	45,55%	21,74%
2012	50,56%	22,63%
2013	49,92%	23,75%
2014	50,80%	22,17%
2015	45,16%	18,48%
2016	46,77%	21,81%

Продовження Таблиці 2.5

2017	49,37%	22,57%
2018	47,49%	22,25%
2019	43,46%	23,28%
2020	34,25%	22,61%

Джерело: складено авторкою на основі даних [43].

У країн із високим ступенем децентралізації співвідношення цих показників становить понад 50%. В Україні дане співвідношення коливалося у межах 34-50% протягом 2010-2020 рр., що є середнім ступенем децентралізації. Даний показник фактично демонструє наявність коштів у розпорядженні місцевих органів влади та їх спроможність якісно виконувати свої функції, і є задовільним для України. Водночас 2020 р. не є показовим, адже через кризу, спричинену пандемією коронавірусу співвідношення скоротилося до 34,25% — знизилася частка трансфертів з державного бюджету на сферу соціального захисту. Одночасно варто звертати увагу на частку доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів з державного бюджету у доходах зведеного бюджету, яка є значно нижчою за попередній показник. Протягом 2010-2020 рр. остання коливалася у межах 18-25%, що свідчить про значну залежність місцевих бюджетів від державного. Скорочення частки у 2015 р. до 18% можна пояснити швидшими темпами зростання доходів зведеного бюджету (42%) та нижчими темпами зростання доходів місцевих бюджетів (27%).

Аналіз міжбюджетних трансфертів дає змогу іще одним способом оцінити ступінь децентралізації в Україні.

Таблиця 2.6 Співвідношення міжбюджетних трансфертів до загальних доходів місцевих бюджетів

Рік	Трансферти	Доходи місцевих бюджетів	Частка трансфертів у доходах
2010	78 881 343 520,63	159 397 113 068,93	49,49%

Продовження Таблиці 2.6

2011	94 875 022 318,55	181 530 366 690,77	52,26%
2012	124 459 624 312,71	225 273 451 291,06	55,25%
2013	115 848 324 185,87	221 019 394 129,83	52,42%
2014	130 600 936 379,70	231 702 011 484,23	56,37%
2015	173 979 997 689,48	294 460 227 961,55	59,08%
2016	195 395 273 640,03	366 143 119 476,44	53,37%
2017	272 602 946 499,72	502 098 306 944,90	54,29%
2018	298 939 706 441,17	562 421 811 822,64	53,15%
2019	260 302 024 417,82	560 531 342 386,09	46,44%
2020	160 177 055 371,09	471 481 870 422,21	33,97%

Джерело: складено авторкою на основі даних [43].

У таблиці 2.6 представлена частка міжбюджетних трансфертів у загальних доходах місцевих бюджетів. Високий показник свідчить про низький рівень фіскальної децентралізації та залежність громад від центру. Проте позитивною тенденцією є скорочення частки трансфертів у доходах (див. рисунок 2.2).

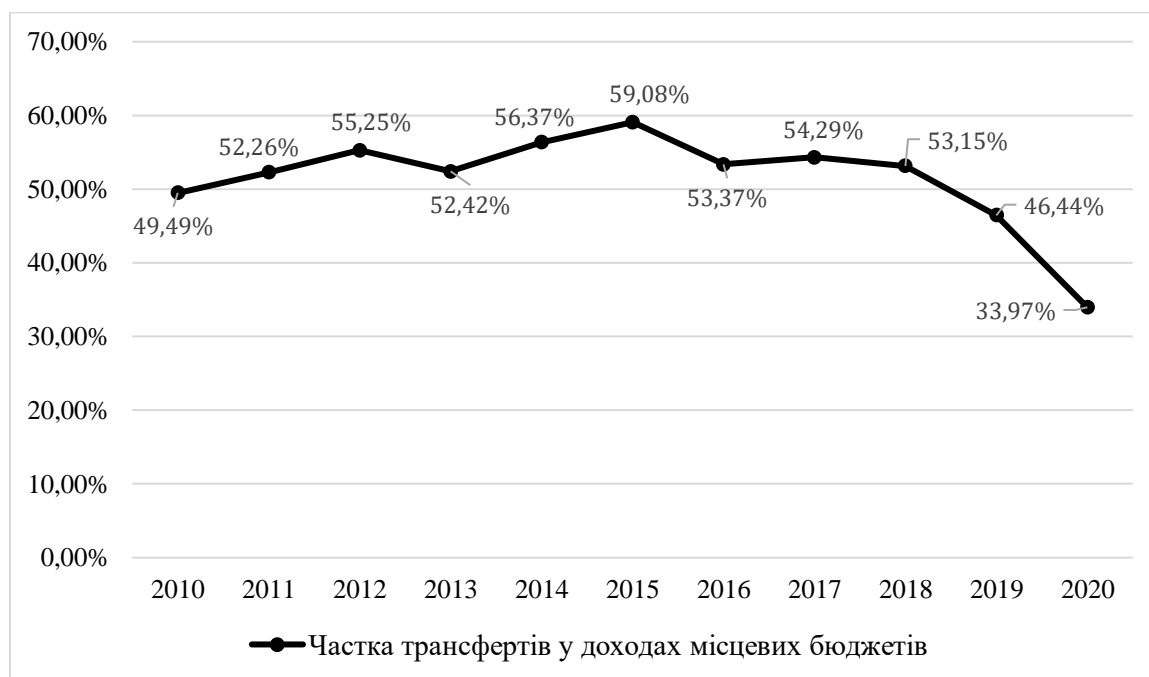

Рисунок 2.2 – Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів протягом 2010-2020 рр.

Джерело: розрахунки авторки на основі даних таблиці 2.5.

З 2010 р. частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів зростала, досягши піку у 2015 р. (59,08%), після чого спостерігається поступове їх зниження, що співпадає із початком реформи децентралізації. Однак варто звертати увагу на те, чи впливає зниження частки трансфертів у доходах на виконання бюджетних програм та функцій місцевої влади. Якщо одночасно зі зниженням трансфертів із держбюджету відбувається збільшення власних доходів місцевих бюджетів, це свідчить про розвиток громад, підвищення їх незалежності від центральної влади та загальне підвищення ступеню децентралізації.

Таблиця 2.7 Співвідношення власних доходів до загальних доходів місцевих бюджетів

Рік	Власні доходи місцевих бюджетів, грн	Загальні доходи місцевих бюджетів, грн	Частка
2010	80 515 769 548,30	159 397 113 068,93	50,51%
2011	86 655 344 372,22	181 530 366 690,77	47,74%
2012	100 813 826 978,35	225 273 451 291,06	44,75%
2013	105 171 069 943,96	221 019 394 129,83	47,58%
2014	101 101 075 104,53	231 702 011 484,23	43,63%
2015	120 480 230 272,07	294 460 227 961,55	40,92%
2016	170 747 845 836,41	366 143 119 476,44	46,63%
2017	229 495 360 445,18	502 098 306 944,90	45,71%
2018	263 482 105 381,47	562 421 811 822,64	46,85%
2019	300 229 317 968,27	560 531 342 386,09	53,56%
2020	311 304 815 051,12	471 481 870 422,21	66,03%

Джерело: складено авторкою на основі даних [43].

Таблиця 2.7 підтверджує, що після 2015 р. відбувалося зростання власних доходів місцевих бюджетів, як в абсолютних показниках, так і відносних. Тож, органи місцевого самоврядування почали ставати більш фінансово

самостійними. При цьому вертикальний аналіз місцевих бюджетів (додаток Б) показав, що частка місцевих податків у загальних доходах почала значно зростати після 2015 р. (див. рисунок 2.3)

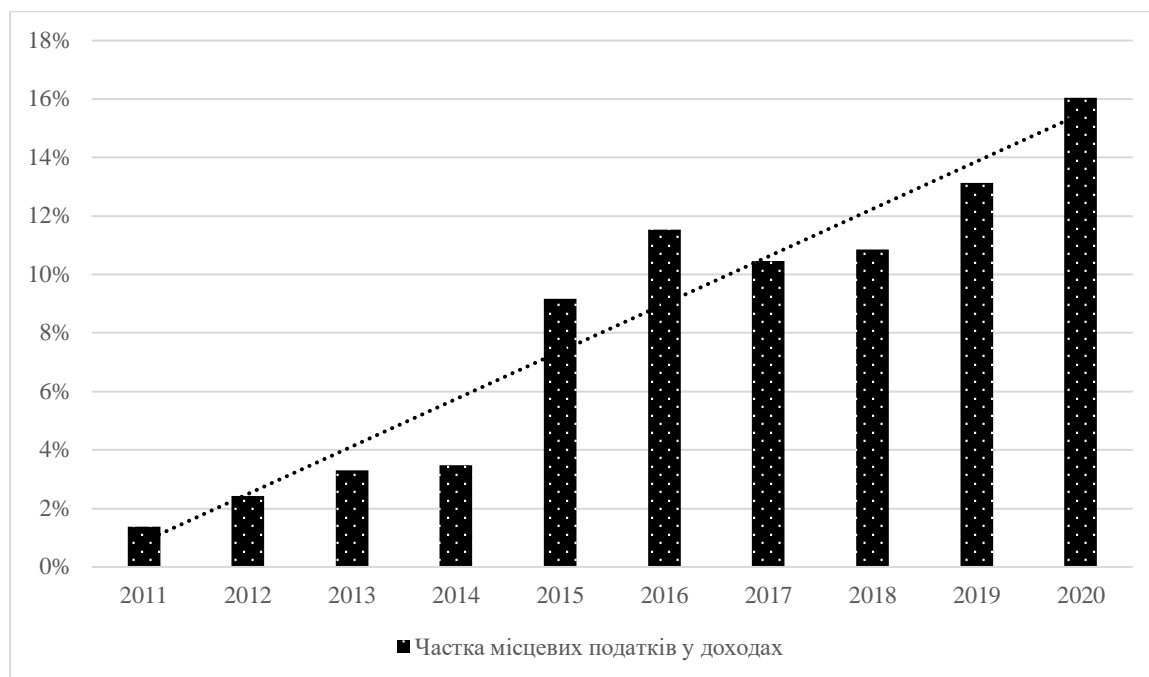

Рисунок 2.3 – Частка місцевих податків у загальних доходах місцевих бюджетів.

Джерело: складено авторкою на основі даних додатку Б.

Важливим проявом фіскальної децентралізації є право місцевої влади регулювати податкові ставки та визначати обсяги доходів. Тому збільшення частки місцевих податків у загальній структурі доходів місцевих бюджетів є позитивним явищем, а лінія тренду на рисунку 2.3 свідчить про можливе подальше їх зростання, а отже і збільшення власних ресурсів місцевих бюджетів.

Останнім критерієм, який дає змогу оцінити ступінь фіскальної децентралізації є співвідношення загального обсягу видатків місцевих бюджетів до ВВП у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 Співвідношення видатків місцевих бюджетів до ВВП

Рік	Видатки місцевих бюджетів, млн. грн.	ВВП номінальний, млн. грн.	Частка
2010	159 760,2	1 079 346	14,8%
2011	180 987,8	1 299 991	13,9%
2012	222 575,3	1 404 669	15,8%
2013	219 845,3	1 465 198	15,0%
2014	225 626,8	1 586 915	14,2%
2015	280 084,0	1 988 544	14,1%
2016	350 515,2	2 385 367	14,7%
2017	496 090,7	2 983 882	16,6%
2018	570 583,7	3 560 596	16,0%
2019	566 255,6	3 978 400	14,2%
2020	478 109,6	4 194 102	11,4%

Джерело: складено авторкою на основі даних [43, 44].

Частка видатків у ВВП показує, яка частина фінансових ресурсів розподілена між органами місцевого самоврядування. Якщо цей показник є нижчим за 10%, то ступінь децентралізації вважається низьким, 10-15% — середнім, більше 15% — високим. З таблиці 2.7 можна зробити висновок, що в Україні рівень децентралізації знаходиться на середньому рівні, проте за розрахунками 2012, 2017, 2018 рр. ступінь децентралізації фактично можна вважати високим. У 2020 р. було виявлено найнижчу частку видатків у ВВП, що зумовлено зменшенням обсягу видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення.

Висновки до 2 розділу:

1) У 2 розділі було проведено оцінку фінансового потенціалу України протягом 2010-2020 рр. якісним та кількісним методами. Статистичний підхід показав поступове зростання ФП, у структурі якого найбільшу питому вагу становлять ресурси підприємств, доходи населення та міжнародні резерви. До

складу ФП було включено фінансові потенціали держави, населення, підприємств та фінансових посередників. У 2020 р. ФП сягнув найвищого значення – 24 561 млрд. грн. Хоча відбувалося щорічне зростання ФП, існування значного сектору тіньової економіки не лише не відображає точний його обсяг, а й сповільнює темп приросту ФП.

2) SWOT-аналіз продемонстрував сильні та слабкі сторони ФП, які залежать від внутрішніх та зовнішніх факторів. До переваг віднесено щорічне зростання ВВП, розвиток громадянського суспільства, стрімкий розвиток ІТ-індустрії, запровадження ринку землі с/г призначення, позитивні результати реформи децентралізації, прагнення українців вступу до ЄС тощо. Недоліками, на які Україна має вплив, а значить і може їх виправити, визначено неререформованість судової, правоохоронної та митної систем, корумпованість, вплив олігархічних груп на політиків, деякі галузі економіки та телебачення, тіньова економіка, зменшення кількості населення тощо. До загроз, які знижують рівень ФП, але щодо яких Україна не має прямого впливу віднесено війну, розв'язану РФ проти України, пандемію коронавірусу, недовіру інвесторів до України.

3) Регресійний аналіз залежності ВВП від фінансового потенціалу країни показав, що зі збільшенням ФП на 1 млн. грн. ВВП збільшується на 0,2 млн. грн., тож для примноження ВВП потрібно розвивати фінансовий потенціал.

4) Розрахунок і аналіз динаміки 4 критеріїв (співвідношення доходів місцевих бюджетів до доходів зведеного бюджету, міжбюджетних трансфертів до загальних доходів місцевих бюджетів, власних доходів до загальних доходів місцевих бюджетів, видатків місцевих бюджетів до ВВП) засвідчив, що Україна має середній ступінь децентралізації, та після 2015 р. органи місцевого самоврядування почали ставати більш фінансово самостійними.

РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПРИКЛАДІ ДРОГОБИЧА

3.1 Оцінка рівня фінансового потенціалу Дрогобича у 2010-2020 рр.

У дослідженні зазначалося, що зі збільшенням ступеню децентралізації збільшується фінансовий потенціал населеного пункту. Для підтвердження цієї ідеї та подальшого аналізу обрано місто Дрогобич як місто, яке очолює рейтинг відкритості та прозорості 100 найбільших міст України від Міжнародної організації Transparent Cities та займає 10-те місце в рейтингу інституційної спроможності і сталого розвитку малих та середніх громад України серед 200 інших громад [45]. Дані цих та інших рейтингів, які очолює Дрогобич свідчать про публічність звітності та ефективність управління містом, що в подальшому сприятиме більш якісному аналізу, побудованому на достовірних даних.

Таблиця 3.1 Фінансовий потенціал Дрогобича 2010-2020 рр., млн. грн.

Рік	ФП Дрогобича	Доходи місцевого бюджету	Частка міжнародних резервів на жителів Дрогобича	Заробітна плата населення	Доходи підприємств без витрат на персонал
2010	10 024	231,7	6 168,6	406,7	3 217,0
2011	11 822	276,7	7 514,5	456,7	3 574,4
2012	10 821	302,0	6 054,9	492,8	3 971,6
2013	10 113	341,6	4 838,8	510,3	4 421,9
2014	12 367	379,9	6 500,3	524,7	4 962,3
2015	12 498	495,6	7 256,7	574,3	4 171,5
2016	14 571	621,1	10 548,7	699,5	2 701,8
2017	18 554	826,3	13 372,1	1 018,0	3 337,9
2018	19 353	946,9	13 781,5	1 125,2	3 499,5
2019	32 981	819,4	14 009,2	1 251,2	16 901,5
2020	39 750	581,5	20 971,7	1 295,3	16 901,5

Джерело: складено авторкою на основі даних [46, 47, 48, 49, 50].

Таблиця 3.1 демонструє фінансовий потенціал Дрогобича та його складові, серед яких фінансові ресурси органів влади, населення та підприємств. До ФП органів влади віднесено доходи бюджету Дрогобича (за 2020 р. враховані планові дані, а не виконані) та Міжнародні резерви, причому останні розраховані наступним чином: загальна кількість Міжнародних резервів поділена на кількість населення країни та помножена на кількість жителів Дрогобича, подібний розрахунок приблизно показує частку запасів іноземних фінансових активів, яка припадає на Дрогобич. ФП населення представлений у вигляді заробітної плати, а ФП підприємств – у вигляді доходів підприємств без урахування витрат на персонал, адже останні будуть враховані у попередню категорію ФП. Через відсутність даних про доходи підприємств у 2020 р., припускається, що вони лишалися на рівні 2019 р. та становили 16 901,5 млн. грн.

Загальна динаміка ФП є сталою та подібною до динаміки ФП країни – відбувалося щорічне зростання. Та у 2019 р. виявлено стрімкий ріст ФП через значне зростання доходів підприємств, при цьому не відбулося стрімкого росту витрат на персонал, тож такі зміни можна пов'язати із виходом підприємств на нові вигідні ринки збуту. Подальше порівняння ФП країни та Дрогобича проведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 Порівняння фінансового потенціалу країни та Дрогобича з розрахунку на кількість населення та кількість зайнятого населення, грн.

Рік	ФП країни на душу населення	ФП Дрогобича на душу населення	ФП країни на 1 зайняту особу	ФП Дрогобича на 1 зайняту особу
2010	187 484	101 093	447 479	487 671
2011	218 665	119 735	518 873	587 297
2012	220 902	110 279	522 431	569 664
2013	219 946	103 113	517 305	546 006
2014	251 270	126 384	596 834	698 831
2015	309 319	127 884	804 382	771 250
2016	398 578	149 333	1 042 780	887 177
2017	453 050	190 184	1 188 580	1 134 823

Продовження Таблиці 3.2

2018	479 325	199 189	1 234 961	1 298 509
2019	500 730	341 106	1 265 640	2 336 113
2020	590 585	414 464	1 543 260	3 399 762

Джерело: створено авторкою на основі даних [48, 50].

Розподіл фінансового потенціалу на душу населення показав, що цей показник є вищим в середньому по країні, ніж у Дрогобичі, тобто на кожну особу в Дрогобичі припадає менше фінансових ресурсів, ніж в інших населених пунктах країни. Проте в Києві та Київській області зосереджена велика кількість фінансових ресурсів, що впливає на середній показник ФП по країні. Тож більш коректно висвітлює ситуацію інший показник – кількість фінансового потенціалу на одну зайняту особу для міста та країни. У даному випадку показник у Дрогобичі протягом періоду (крім 2016-2017 рр.) перевищував аналогічний показник по країні. Тож на осіб, які генерують фінансові ресурси припадає більше ФП у Дрогобичі, що свідчить про більшу ефективність акумулювання ФП.

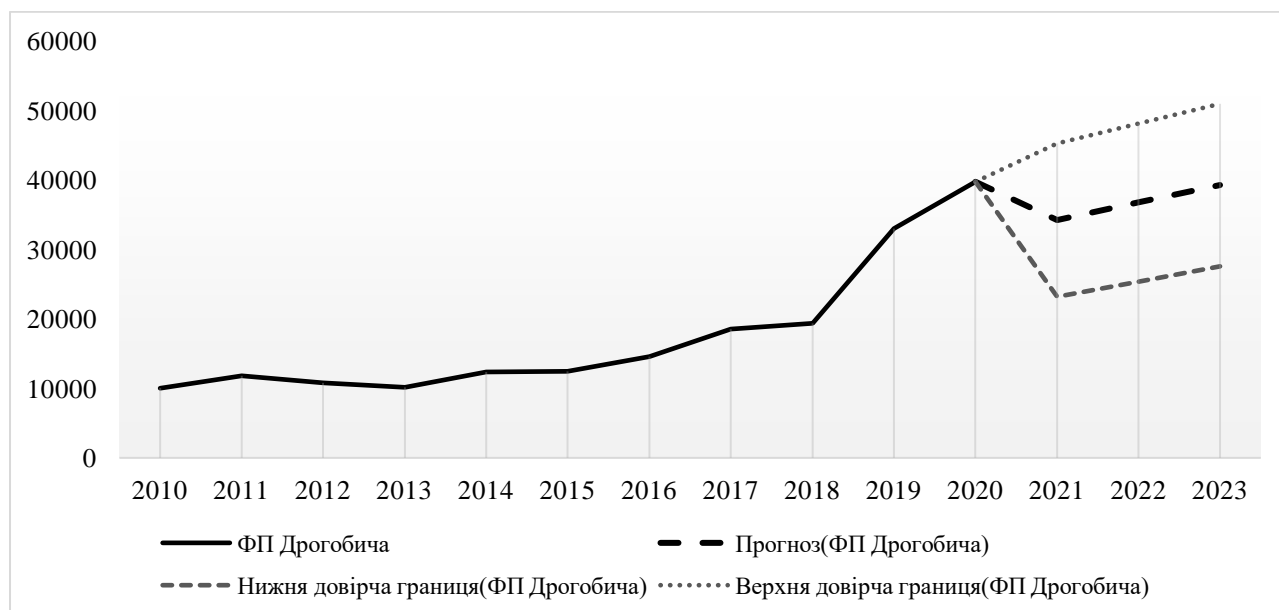

Рисунок 3.1 – Прогноз фінансового потенціалу Дрогобича до 2023 року.

Джерело: розрахунки з таблиці 3.1.

На рисунку 3.1 представлена динаміка ФП Дрогобича з 2010 по 2020 рр. та його прогноз з 2021 по 2023 рр. Тренд свідчить про відносну стабільність фінансового потенціалу міста, який за прогнозом у 2023 р. має бути близьким до рівня ФП у 2020 р. та становити 39 264 млн. грн., що можна вважати доволі позитивним результатом, зважаючи на зниження обсягу ФП у 2021 р., спричинене світовою кризою. За песимістичним сценарієм ФП Дрогобича становитиме 27 550 млн. грн у 2023 р., за оптимістичним — 50 978 млн. грн.

3.2 Перспективи зростання фінансового потенціалу Дрогобича

Національний банк України разом з Міністерством фінансів України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку розробили стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Відповідно до цієї стратегії планується збільшити конкурентоспроможність фінансового ринку України у світі через вдосконалення п'яти ключових напрямів: фінансової стабільності, макроекономічного розвитку, фінансової інклюзії, розвитку фінансових ринків, інноваційного розвитку. Розвиток фінансового сектору безпосередньо впливає на зростання фінансового потенціалу країни вцілому та її громад зокрема. Усі перелічені напрямки є важливими, проте серед основних чинників, які сприятимуть підвищенню ФП найближчими роками за успішної реалізації стратегії, варто передусім виділити зниження обсягу тіньової економіки з 28% до 20% від рівня ВВП, зменшення готівки в обігу з 12% до 7,5% від ВВП та, відповідно, збільшення обсягу безготівкових операцій до загального обсягу трансакцій з 50,3% до 65% до 2025 року. Досягнення цих цілей має вплинути на збільшення доходів бюджетів, оскільки детінізація створить умови для більших обсягів податкових доходів — основних наповнювачів бюджетів. Окрім того, підвищиться «видима частина» фінансового потенціалу, тому що додаткову

частину доходів населення та підприємств можна буде обчислити. Іншим чинником, який сприятиме підвищенню ФП, є збільшення обсягу чистих банківських кредитів до ВВП з 16,5% до 22%, оскільки використання кредитів пожвавлює рівень економічної активності, що збільшуватиме усі складові фінансового потенціалу [51].

Виконання національної стратегії розвитку фінансового сектору сприятиме не лише підвищенню фінансового потенціалу країни, а й територій, в тому числі Дрогобича. Однак це місто також має свою стратегію сталого розвитку до 2027 року. Вона полягає у впровадженні змін в економіці, освіті, екології та медицині [52].

Підґрунтям для підвищення ФП в довгостроковій перспективі (понад 10 років) стануть розвиток освіти, участь у протидії зміні клімату, інноваційне управління містом, впровадження технологічних змін у медицині. У Дрогобичі плануються впровадження інновацій у сфері охорони здоров'я, розширення сфери надання медичних послуг та підвищення їх якості, розробка та дотримання стандартів збору та зберігання даних про пацієнтів і обміну ними між медичними працівниками, розвиток превентивної медицини за рахунок створення спортивної інфраструктури. До цілей у зміні освіти й науки варто віднести створення науково-дослідних установ, кваліфікованих кадрів для основних галузей економіки міста, трансформацію бібліотек на центри дозвілля та навчання. Підтримка інновацій у виробничих процесах має призвести до зменшення використання ресурсів та викидів парникових газів в атмосферу, а організація освітніх заходів, спрямованих на боротьбу з кліматичною кризою сприятиме моніторингу поточної ситуації та напрацюванню нових способів адаптації до змін в екології. До цілей, що стосуються ефективного управління містом належать зменшення бюрократії та оптимізація процесів, запровадження системи сталого управління земельними ресурсами, надання високоякісних послуг через стандартизацію даних та процесів. Таким чином зміни в освіті, медицині, екології та управлінні зроблять Дрогобич більш

конкурентоспроможним та привабливим містом для життя, що в перспективі не лише створюватиме умови для більш якісного життя мешканців Дрогобича, але й стане магнітом для міграції жителів інших населених пунктів до цього міста. А зі збільшенням кількості населення зростатиме фінансовий потенціал міста через збільшення зайнятих, самозайнятих та суб'єктів господарювання.

У стратегії розвитку Дрогобича існують інші цілі, які вплинуть на зростання ФП у середньостроковій перспективі (до 10 років). Передусім варто відзначити цілі з економічного розвитку, до яких належить підтримка технологічних змін у компаніях, використання національних та європейських грантів для суб'єктів господарювання, проведення наукових досліджень, спрямованих на впровадження інновацій на підприємствах. Допомога компаніям призведе до більш ефективного їх функціонування, що збільшуватиме їх доходи і як результат ФП зростатиме, адже ФП підприємств становить значну частку в структурі фінансового потенціалу Дрогобича – в середньому 33%. Окрім того, у місті планується розвиток інфраструктури – налагодження транспортних послуг як всередині міста, так і сполучення з іншими населеними пунктами; послуг мобільного зв'язку тощо. На розбудову інфраструктури також націлений останній етап децентралізації в Україні. У 2021 р. державна підтримка цього напрямку складає 81,8 млрд. грн., що має на меті реконструкцію шкіл, дитячих садків, закладів охорони здоров'я, культурних об'єктів тощо. Як наслідок – потрібно очікувати приплив інвестицій, розвиток туризму та сфери послуг, що позитивно вплинуть на формування та збільшення фінансового потенціалу Дрогобича.

Висновки до 3 розділу:

1) Для представлення взаємозв'язку децентралізації та фінансового потенціалу було обрано Дрогобич як місто з публічною звітністю та прозорим управлінням, успішне у втіленні реформи децентралізації. Виявлено щорічне зростання фінансового потенціалу з 10 024 млн. грн. у 2010 р. до 39 750 млн. грн.

у 2020 р., у структурі котрого найбільшу частку становили міжнародні резерви, розраховані на жителів Дрогобича, та доходи підприємств.

2) Порівняння фінансового потенціалу України та Дрогобича з розрахунку на душу населення засвідчило, що цей показник вищий в середньому по населених пунктах країни, тож на кожного мешканця Дрогобича припадає менша кількість фінансових ресурсів, ніж в середньому на жителів інших громад. Проте розрахунок ФП на кількість зайнятих для країни та міста показав зворотну ситуацію, що свідчить про більш ефективне генерування фінансових ресурсів у Дрогобичі.

3) Побудований прогноз фінансового потенціалу Дрогобича з 2021 р. по 2023 р. продемонстрував його зниження у 2021 р. та повернення до попереднього рівня у 2023 р., обсяг якого може коливатися у межах 27 550 – 50 978 млн. грн. та в середньому скласти 39 264 млн. грн.

4) За стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 р. рівень тіньової економіки до ВВП має скоротитися з 28 до 20%. Виявлено, що детінізація позитивно вплине на розвиток ФП в Україні та, відповідно, її громадах, збільшить доходи населення, підприємств та бюджету.

5) Аналіз стратегії сталого розвитку Дрогобича до 2027 р. показав, що зміни та інновації у сферах освіти, медицини, екології та управлінні призведуть до зростання фінансового потенціалу Дрогобича у довгостроковій перспективі (понад 10 років), а розвиток інфраструктури та підтримка підприємництва – у середньостроковій (менше 10 років).

ВИСНОВКИ

1) У роботі розкрито різні підходи до трактування поняття «фінансовий потенціал», методів його оцінки та його складових. Найбільш поширеними методами оцінки ФП є статистичний підхід, регресійний аналіз та оцінка з використанням макроекономічних показників. ФП може включати фінансові ресурси громадян, підприємств, держави, фінансових посередників, зовнішніх інвесторів.

2) Досліджено поняття децентралізації, її видів та форм, серед яких політична, адміністративна, фіскальна, економічна та екологічна децентралізація. Розкрито суть реформи децентралізації, що є втіленням «Європейської Хартії місцевого самоврядування» та проходить у два етапи: 1)2014-2019 рр.; 2)2020-2021 рр. Завершення реформи планується у 2021 р. прийняттям змін до Конституції для закріплення результатів реформи.

3) Виявлено, що з підвищенням ступеню децентралізації збільшується фінансовий потенціал за рахунок більш ефективного акумулювання та використання ресурсів.

4) Для оцінки фінансового потенціалу країни обрано такі його складові: ФП держави (доходи зведеного бюджету, доходи позабюджетних фондів, міжнародні резерви НБУ, запозичення на внутрішньому ринку), ФП населення у вигляді доходів громадян, ФП підприємств, представлений пасивом балансу без отриманих кредитів, ФП фінансових посередників (видані банківські кредити, статутний капітал банків, статутний капітал небанківських фінансових установ, страхові резерви).

5) Розрахунок фінансового потенціалу України у 2010-2020 рр. за статистичним підходом показав щорічне зростання ФП. Найнижче значення виявлено у 2010 р. 8 583 млрд. грн., найвище – у 2020 р. 24 561 млрд. грн. Лише у 2013 р. відбулося зниження ФП через зменшення міжнародних резервів на 20%

в порівнянні з попереднім роком. Розраховані дані не є точними через існування вагової частки тіньової економіки — за різними даними від 20 до 50% від ВВП, та через неможливість включення небанківських фінансових посередників, оскільки відкритих даних про ці суб'єкти недостатньо. Виявлено, що в середньому найбільшу частку у структурі ФП складають ресурси підприємств (38,66%), міжнародні резерви (29,75%) та доходи населення (14,79%), значить вони найбільшим чином впливають на формування та зростання ФП.

6) Завдяки SWOT-аналізу до сильних сторін ФП віднесено позитивні результати реформи децентралізації, зростання ВВП, запуск ринку землі с/г призначення, розвиток ІТ-індустрії, підтримка міжнародних партнерів та зближення з ЄС. Серед слабких сторін є високий рівень тіньової економіки та корупції, проблеми судової, митної та правоохоронної систем, зменшення кількості населення, існування олігархів, війна та пандемія. Збільшенню фінансового потенціалу сприятиме активне використання сильних сторін країни та активна робота у напрямку послаблення негативних сторін.

7) За допомогою регресійного аналізу виявлено залежність між ФП та ВВП — зі збільшення фінансового потенціалу країни на 1 млн. грн. зростання ВВП сягне 0,2 млн. грн. Отже, для зростання ВВП необхідно розвивати ФП.

8) Обрано 4 критерії для оцінки ступеню децентралізації: (співвідношення доходів місцевих бюджетів до доходів зведеного бюджету, міжбюджетних трансфертів до загальних доходів місцевих бюджетів, власних доходів до загальних доходів місцевих бюджетів, видатків місцевих бюджетів до ВВП). Аналіз їх динаміки показав, що українські населені пункти почали ставати більш децентралізованими та фінансово самостійними після 2015 р., та розрахунки засвідчили середній ступінь децентралізації в Україні.

9) Для Дрогобича здійснені обчислення ФП, в результаті яких виявлено його зростання з 10 024 млн. грн. у 2010 р. до 39 750 млн. грн. у 2020 р. У структурі ФП найбільшу частку становили доходи підприємств та міжнародні резерви, розраховані на жителів Дрогобича.

10) Порівняння ФП країни та Дрогобича на душу населення дає підстави показати, що в середньому по країні цей показник є вищим, ніж у Дрогобичі. Однак порівняння ФП країни та міста на кількість зайнятих свідчить про зворотну ситуацію, тож у Дрогобичі відбувається більш ефективне генерування фінансових ресурсів, ніж в середньому по країні.

11) Прогнозні оцінки ФП Дрогобича до 2023 р. засвідчили, що показник буде коливатися у межах 27 550 – 50 978 млн. грн. та в середньому становити 39 264 млн. грн., тобто не варто очікувати стрімкого зростання ФП у 2023 р. у порівнянні з 2020 р.

12) Аналіз стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р. показав, що органи державної влади мають наміри щодо зниження рівня тіньової економіки з 28 до 20%. Досягнення цієї мети дасть змогу збільшити фінансовий потенціал країни та її громад. Згідно зі стратегією сталого розвитку Дрогобича до 2027 р. варто очікувати впровадження інновацій у сферах освіти, медицини, екології та управлінні. Заплановані зміни мають призвести до зростання фінансового потенціалу Дрогобича у довгостроковій перспективі (понад 10 років), а розвиток інфраструктури та підтримка підприємництва — у середньостроковій (менше 10 років).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабина О. Є. Потенціал як системна економічна категорія. *Вісн. економіки транспорту і промисловості*. 2011. №36. С. 23-26.
2. Словник української мови: в 11 т. Т. 7. Київ: 1976. 723 с.
3. Cambridge Dictionary. URL:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential>
4. Карачарова К. А. Сутність та складові стратегічного потенціалу підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг*. 2013. Вип. 2(2). С. 35-40.
5. Хомяков В. І., Бакулін І. В., Управління потенціалом підприємства. Київ, 2007. 400 с.
6. Розвиток фінансового потенціалу суб'єктів господарювання як основа досягнення фінансово-економічної безпеки: кол. моногр. Харків, 2013. 384 с.
7. Свірський В. С. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади. *Світ фінансів*. 2007. №13. С. 43-51.
8. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки. *Фінанси України*. 2007. №5 С. 55-64.
9. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук: 08.00.08 / Сумський державний університет. Суми, 2012.
10. Портна О. В. Теоретичні підходи до визначення сукупного фінансового потенціалу країни. *Проблеми економіки*. 2012. №3. С. 128-133.
11. Дем'янчук О. І. Теоретичні основи фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. *Наукові записки. Серія "Економіка"*. 2013. №23. С. 153-160.
12. Кучер Г. В. Фінансовий потенціал як економічна категорія. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №9. С. 46-52.

13. Григоренко В. О. Концепційний підхід до оцінки фінансового потенціалу території. *Молодий вчений*. 2016. №7. С. 33-37.
14. Щур Р. І. Фінансовий потенціал територіальних громад: теоретичний аналіз. *Економіка та держава*. 2018. №5. С. 60-64.
15. Портна О. В. Фінансовий потенціал України: проблеми та перспективи. *Проблеми економіки*. 2012. №4. С. 205-208.
16. Касьяненко В. О. Розвиток науково-методичних підходів до розуміння потенціалу як економічної категорії. *Економіка розвитку*. 2012. №2. С. 74-81.
17. Полчанов А. Ю. Методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу держави. *Вісн. ЖДТУ*. 2017. №4. С. 125-129.
18. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/3/Y2006E/y2006e05.htm>
19. The world bank / Decentralization / URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/communitydrivendevelopment/brief/Decentralization>
20. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах. *Наук. записки Інституту законодавства ВРУ*. 2014. №4. С. 35-40.
21. Decentralization: a sampling of definitions. Working paper of UN and the Joint UNDP-Government of Germany. 1999, 40 p.
22. Трещов М. М. Децентралізація як засіб ресурсної самодостатності територіальних громад: теоретичний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. №2. С. 60-69.
23. The Online Sourcebook on Decentralization and Local Development / URL: http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/Different_forms.html
24. Булеца Н. В. Фіскальна децентралізація та соціально-економічний розвиток регіонів. *Ефективна економіка*. 2015. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4657>

25. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 26.03.1992 №533-12-ВР, Київ. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-12#Text>
26. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 №280-97-ВР. Київ. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
27. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 №994-036, Київ. / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
28. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження КМУ від 1.04.2014 №333-2014-р, Київ. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
29. Реформа децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
30. Лисяк Л. В., Биков Б. Д., Кушнір А. І. Зміцнення фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №4. С. 84-89.
31. Державна служба статистики України. / Власний капітал підприємств, 2018 / URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/fin/vk_ed/vk_u/vk_ed_3_17_u.htm
32. Державна служба статистики України. / Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств, 2018. / URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/fin/pz/pz_ed/pz_ed_u/pz_ed_3_17_u.htm
33. Національний банк України. / Дані наглядової статистики, 2021. / URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
34. Державна служба статистики України. / Доходи населення по регіонах України, 2021. / URL:

http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dn_reg_u.html

- 35.Мінфін. / Державний борг України, 2021. / URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2020/>
- 36.Національний банк України. / Дані зі спеціального стандарту поширення даних, 2021. / URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sdds/sdds-data#ir_fcl
- 37.Мінфін. / Архів валютних курсів, 2021. / URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/>
- 38.Державна служба статистики України. / Операції Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування, 2018. / URL: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/opf/opf_u.htm
- 39.Нацкомфінпослуг. / Консолідовані звітні дані страхового ринку, 2020. / URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html>
- 40.Мінфін. / Середня зарплата в Європі, 2020. / URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/europe/>
- 41.Мінфін. / Середня зарплата в Україні, 2020. / URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2020/>
- 42.Разумков центр. / Ставлення громадян до вступу України до ЄС, 2021. / URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-do-vstupu-ukrainy-do-yevropeiskogo-soiuzu-berezen-2021r>
- 43.Державна казначейська служба України. / Звітність, 2021. / URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
- 44.Державна служба статистики України. / Валовий внутрішній продукт, 2020. / URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html

- 45.Transparent Cities. / Рейтинг прозорості 100 міст України, 2020. / URL: <https://transparentcities.in.ua/transparency-rating>
- 46.Дрогобицька міська рада. / Бюджети міста Дрогобич, 2020. / URL: <https://bit.ly/3wBsPXn>
- 47.СтатБанк Львівської області. / Середньомісячна заробітна плата, 2020. / URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/varval.asp?ma=18A0301_05&path=../Database/18PRACIA/03/01/&lang=1&multilang=uk&search=%C4%D0%CE%C3%CE%C1%C8%D6%DC%CA%C8%C9+%D0%C0%C9%CE%CD
- 48.СтатБанк Львівської області. / Середньооблікова кількість штатних працівників, 2020. / URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/varval.asp?ma=18A02_01&path=../Database/18PRACIA/02/&lang=1&multilang=uk&search=%C4%D0%CE%C3%CE%C1%C8%D6%DC%CA%C8%C9+%D0%C0%C9%CE%CD
- 49.СтатБанк Львівської області. / Структурні показники діяльності підприємств, 2020. / URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/varval.asp?ma=14A0103&path=../Database/14FINANSY/01/&lang=1&multilang=uk&search=%C4%D0%CE%C3%CE%C1%C8%D6%DC%CA%C8%C9+%D0%C0%C9%CE%CD
- 50.СтатБанк Львівської області. / Наявне населення Дрогобича, 2020. / URL: <https://bit.ly/3fomSGb>
- 51.Національний банк України. / Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, 2020. / URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4
- 52.Дрогобицька міська рада. / Стратегія сталого розвитку Дрогобича до 2027 року, 2020. / URL: <https://bit.ly/2RifZyh>

ДОДАТОК А

Структура фінансового потенціалу країни 2010-2020 рр.

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ФП	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
ФП держави											
Доходи зведеного бюджету	3,7%	4,0%	4,4%	4,4%	4,2%	4,9%	4,6%	5,3%	5,9%	6,1%	5,6%
Внутрішні запозичення	1,8%	1,7%	2,1%	2,8%	4,5%	4,0%	4,1%	4,0%	3,8%	4,0%	4,2%
Міжнародні резерви	33,2 %	34,8 %	27,9 %	22,4 %	26,4 %	24,0 %	27,1 %	30,3 %	29,6 %	28,9 %	37,0 %
Позабюджетні фонди	1,6%	1,6%	1,8%	1,9%	1,7%	1,4%	0,8%	1,0%	1,2%	1,3%	1,1%
ФП населення											
Доходи населення	12,8 %	12,7 %	14,5 %	15,5 %	14,1 %	13,4 %	12,1 %	13,8 %	16,1 %	17,8 %	16,2 %
ФП підприємств											
Пасиви підприємств без кредитів	36,0 %	35,0 %	40,4 %	42,7 %	39,0 %	45,0 %	45,9 %	40,0 %	38,0 %	36,6 %	31,3 %
ФП фінансових посередників											
Кредити видані	8,7%	8,2%	6,9%	8,0%	8,1%	5,4%	3,3%	2,9%	2,9%	2,7%	2,4%
Статутний капітал банків	1,8%	1,7%	1,8%	1,8%	1,7%	1,6%	1,8%	2,5%	2,3%	2,2%	2,0%
Статутний капітал СК	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%
Страхові резерви	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

Джерело: складено авторкою на основі даних таблиці 2.2.

ДОДАТОК Б

Вертикальний аналіз доходів місцевих бюджетів

Доходи, %	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Податкові надходження	60,57	48,27	41,34	40,03	40,12	33,36	37,69	41,26	38,11	40,26
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	39,79	31,35	26,22	23,33	23,17	20,1	27,11	29,53	27,3	29,98
Податок та збір на доходи фізичних осіб	37,72	29,53	24,56	22,04	21,57	18,65	27	29,22	27,11	29,78
Податок на прибуток підприємств	2,07	1,83	1,65	1,29	1,61	1,45	0,11	0,31	0,2	0,2
Податки на власність	0	0	0	0	0	0	0,17	0,26	0,3	0,37
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0,98	0,94	0,86	0,49	0,69	0,73	6,28	6,79	6,77	7,12
Внутрішні податки на товари та послуги	3,3	2,45	2,45	2,62	3,18	2,61	0,07	0,61	0,55	0,5
<i>Місцеві податки</i>	<i>16,05</i>	<i>13,13</i>	<i>10,85</i>	<i>10,47</i>	<i>11,54</i>	<i>9,18</i>	<i>3,48</i>	<i>3,31</i>	<i>2,42</i>	<i>1,38</i>
Інші податки та збори	0,44	0	0,97	3,12	1,54	0,73	0,58	0	0,76	0,89
Неподаткові надходження	4,55	4,66	4,98	5,17	5,97	6,84	5,29	5,49	5,61	6,01
Доходи від операцій з капіталом	0,74	0,52	0,38	0,37	0,38	0,55	0,49	0,63	0,78	1,01
Разом доходів (без міжбюджетних трансфертів)	66,03	53,56	46,85	45,71	46,63	40,92	43,63	47,58	44,75	47,74
Офіційні трансферти	33,97	46,44	53,15	54,29	53,37	59,08	56,37	52,42	55,25	52,26
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: складено авторкою на основі даних [43].